

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ З АКТУАЛЬНОЇ ТЕМИ

В основі регламентації відносин неплатоспроможності фізичних осіб, які не мають статусу суб'єктів підприємницької діяльності, що була запроваджена Кодексом України з питань банкрутства (далі – КУзПБ), міститься система іманентних цьому інституту принципів, які, на жаль, не знайшли відображення у нормах чинного законодавства. Аналіз нормативних приписів книги 4 КУзПБ дає змогу виділити п'ять принципів, які максимально висвітлюють всю сутність інституту неплатоспроможності фізичних осіб. До основних принципів національного інституту неплатоспроможності фізичних осіб, що відбиваються у змісті його норм на сучасному етапі розвитку, належать: економічності; неоплатності; пріоритету процедури реструктуризації боргів; виключності процедури погашення боргів; добросовісності.

Суть принципу економічності полягає у тому, що процедура неплатоспроможності фізичної особи повинна здійснюватися з мінімальними, необхідними для цього витратами. Оскільки ініціатором справ про неплатоспроможність є виключно боржник, то їхньою передумовою повинна бути його неоплатність. Тому умови відкриття цих справ повинні бути напряду пов'язані з терміном “неоплатність”, як неможливістю погасити борги кредиторам внаслідок недостатності активів у боржника. Пріоритетність процедури реструктуризації означає, що вона вводиться одразу з відкриттям справи про неплатоспроможність. Підсумком процедури реструктуризації є погашення (оплата, врегулювання) всіх боргів фізичної особи – боржника. Стадія погашення боргів має субсидіарний характер, оскільки вводиться як підсумок незадовільних результатів підготовчої або планової частини реструктуризації. Принцип добросовісності полягає у тому, що учасники справи про неплатоспроможність, реалізуючи свої права, не повинні вчиняти дії, направлені на порушення (утиск) майнових прав або завдання шкоди іншим учасникам (Борис Поляков, Валерія Радзивілюк “Принципи інституту неплатоспроможності фізичних осіб”).

У практиці застосування КУзПБ виявлено такі спеціальні принципи інституту банкрутства (неплатоспроможності), як принцип концентрації у межах справи про банкрутство всіх спорів; принцип процесуальної економії у справі про банкрутство; принцип судового нагляду у відносинах неплатоспроможності та банкрутства; принцип безсумнівної повноти дій ліквідатора у ліквідаційній процедурі; принцип “незмінності складу суду” у справах про банкрутство; принцип конкурсного імунітету кредиторів.

Кількісне зростання принципів права у судовій практиці є насамперед проявом судової правотворчості, яка є властивістю правосуддя, хоча і ві-

дображає загальну динаміку їх зростання у нормах матеріального та процесуального права.

При цьому слід зважати на те, що застосування закону включає і застосування принципів, які не закріплені в ньому, оскільки принципи права, відповідно до ст. 8 Конституції України, є нормами прямої дії і не можуть розглядатися у контексті принципів законодавства. Водночас оскільки принципи права є формою суспільної свідомості, їх використання у правосудді з високим рівнем абстракції пов'язується з необхідністю досягнення відповідного рівня правосвідомості та культури у суспільстві, що, по суті, відображає еволюційний процес розвитку суспільства і правової системи загалом. При цьому аналіз судової практики дає можливість зробити висновок, що сучасному правосуддю притаманне застосування принципів права першого і другого рівнів, тобто принципів інститутів права і галузевих принципів права. З огляду на зростаючий попит передбачуваності права слід припустити, що найближчим часом практика правозастосування має перейти на застосування принципів права більш високого рівня (Володимир Погребняк, Олександр Гаврилюк “Роль судової правотворчості у добудові права: принципи права у справах про банкрутство”).

Стадії відкриття провадження та закриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи є ключовими та такими, що відіграють особливу роль у всій процедурі. Це обумовлено тим, що під час відкриття провадження суд повинен перевірити повноту наданих боржником доказів, а у випадку надання боржником недостовірних відомостей у декларації, вчинення боржником дій щодо ухилення від погашення боргу перед кредиторами, наявності судового рішення про притягнення боржника до адміністративної або кримінальної відповідальності за неправомірні дії, пов'язані з неплатоспроможністю, – суд має право закрити провадження у справі. Оскільки провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи регулюється водночас і спеціальною книгою 4 КУзПБ, присвяченою, власне, банкрутству фізичної особи, і загальними нормами КУзПБ, що стосуються банкрутства юридичних осіб, то відповідно і закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи може відбуватися як на підставі загальних норм, визначених у ст. 90 КУзПБ, так і спеціальних підстав, які передбачені у книзі 4 КУзПБ. Аналіз правового регулювання підстав для закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи свідчить про недосконалість правового регулювання у цій сфері, що обумовлює проблеми у правозастосуванні та неоднорідну судову практику (Андрій Бутирський, Ірина Бутирська “Особливості відкриття та закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи”).

У випадку укладення боржником договору із заінтересованою особою або договору дарування до набрання чинності КУзПБ, такі правочини не підпадають під дію презумпції сумнівності правочинів у процедурі банкрутства (неплатоспроможності), оскільки на момент їх вчинення законодавство про банкрутство не передбачало відповідні підстави для визнання їх недійсними. Положення ст. 42 КУзПБ застосовуються у справі про неплатоспроможність лише до правочинів, вчинених фізичною особою без статусу підприємця після 21 жовтня 2019 р. Правочин, вчинений фізичною особою без статусу підприємця до набрання чинності КУзПБ з метою зменшення ліквідаційної маси та ухилення від виконання зобов'язань перед кредиторами, може бути визнаний недійсним тільки як фродаторний за загальноцивільними підставами. У КУзПБ наявна колізія в частині того, що п. 2 ч. 7 ст. 123 фактично нівелює положення ст. 42, оскільки наявність підстав визнання правочину недійсним буде обумовлювати закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи.

Пропонується встановити заборону звільнення від боргів боржника – фізичної особи, якщо господарським судом у провадженні у справі про неплатоспроможність встановлено факт придбання майна членів сім'ї боржника за кошти боржника та/або реєстрації майна боржника на іншого члена сім'ї з метою ухилення боржника від погашення боргу перед кредиторами. Обґрунтовано уведення принципу повноти дій арбітражного керуючого, замість усталеного принципу повноти дій ліквідатора у ліквідаційній процедурі, що надасть змогу його розширеного застосування у процедурі неплатоспроможності (Юлія Кабенюк “Визнання правочинів недійсними у процедурі неплатоспроможності фізичної особи”).

*За редакцією
координатора актуальної теми
“ІНСТИТУТ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ (БАНКРУТСТВА) ФІЗИЧНИХ ОСІБ
У ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ”,
доктора юридичних наук, професора,
судді Північного апеляційного господарського суду
БОРИСА ПОЛЯКОВА*